

UNIWERSYTET KAZIMIERZA WIELKIEGO

WYDZIAŁ PSYCHOLOGII

85-867 Bydgoszcz, ul. Leopolda Staffa 1

fax (0-52) 3708401 telefon (052) 3708402, 3708403

e-mail: psyche@ukw.edu.pl

dr hab. Hanna Liberska, prof. uczelni

Wydział Psychologii

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

w Bydgoszczy

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Anny Józefczyk

na temat:

Systemowe mechanizmy kształtowania dobrostanu psychicznego młodych dorosłych

napisanej pod kierunkiem dr hab. Waldemara Świętochowskiego, prof. UŁ

promotor pomocniczy: dr Paulina Szymańska

Dobrostan i poczucie dobrostanu są kategoriami odnoszonymi do szeroko pojętego zdrowia jednostki, rozwoju indywidualnego, funkcjonowania we wszelkich sferach aktywności i systemach społecznych, i to w każdym okresie życia. Takie założenie przyjęła autorka niniejszej rozprawy doktorskiej Pani mgr Anna Józefczyk. Umiejscawia to jej pracę na pograniczu kilku subdyscyplin psychologii (psychologii rozwoju i wychowania, psychologii

społecznej i rodziny), i skutkuje przyjęciem perspektywy rozwojowej i systemowej w konstrukcji projektu badawczego, odwołaniami do tezy psychologii pozytywnej oraz ustaleń psychologii zdrowia. Określa to stopień złożoności podjętego problemu badawczego zarówno na poziomie teoretycznym, jak i empirycznym. Stopień trudności zadania wyznacza także brak jednoznacznego rozumienia podstawowych pojęć wprowadzonych do tematu, ich nakładanie się treściowe, jak też rozbieżne wyniki dotychczasowych badań nad nimi. Doktorantka poradziła sobie z tym wyzwaniem w sposób satysfakcjonujący.

Rozprawa doktorska obejmuje 316 stron. Została zredagowana w sposób typowy dla prac o charakterze empirycznym. Po spisie treści znajdujemy streszczenie i wprowadzenie, a w dalszej kolejności - osiem rozdziałów. Część teoretyczną tworzą cztery rozdziały, które dotyczą podstawowych konstruktów w projekcie. Zajmują 112 stron (wliczając streszczenie i wprowadzenie). Następne rozdziały zawierają opis problematyki i uzasadnienie jej wyboru, metodologię badań własnych, analizę wyników i dyskusję nad wynikami. Część metodologiczno-empiryczna obejmuje 147 stron. Praca kończy się wykazem literatury cytowanej, spisem tabel i rysunków oraz załącznikami. Struktura rozprawy jest poprawna.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym *Dobrostan psychiczny w różnych ujęciach teoretycznych* zawarto przegląd ustaleń teoretycznych dotyczących rozumienia dobrostanu przez zwolenników ujęcia hedonistycznego i eudajmonistycznego oraz wybranych wyników badań nad dobrostanem i jego komponentami oraz pojęciami zbliżonymi treściowo, a także omówiono model C.L.M.Keyesa i S.Lopez (2002) będący próbą integracji obu tych ujęć. Doktorantka na drodze przeprowadzonej analizy wskazuje na niespójności terminologiczne w tym obszarze. Analizie poddała poglądy takich badaczy, jak E.Diner (1984), C.Ryff (1989), E.Ryan i E.Deci (2001) i innych. Dostrzegalne jest przybliżanie sposobu pojmowania dobrostanu człowieka przez psychologów do szerokiego rozumienia zdrowia zgodnie z definicją przyjętą przez WHO (1996).

W rozdziale drugim pod tytułem *Dobrostan psychiczny w okresie wczesnej dorosłości* została przedstawiona bardzo syntetyczna charakterystyka tego okresu rozwojowego uwzględniająca między innymi zasadnicze tezy E.Eriksona dotyczące zasadniczego dylematu wczesnej dorosłości, wybrane zadania wyróżnione przez R.Havighursta oraz pogląd J.Arnetta wskazujący na konieczność zmiany kryteriów dorosłości i względność zadań rozwojowych podejmowanych przez współczesnych dorosłych w różnych okresach życia. Przywołano także

rozważania kilku psychologów rodzimych na kwestię kryteriów dorosłości, w tym A.Brzezińskiej (2008), E.Gurby (2006), B.Ziółkowskiej (2013), P.Olesia (2011) i J.Trempały (2011). Doktorantka szczególną uwagę przyłożyła do procesów kształtowania tożsamości i potrzeby autonomii młodych dorosłych, które – co należy podkreślić - nasilają się już we wcześniejszym okresie rozwojowym, czyli w okresie dorastania. Zagadnienia ujęte w tym rozdziale osadzone są w kontekście przeobrażeń społeczno-kulturowych, co jest uzasadnione licznymi obserwacjami zmian i ich dynamiki.

W rozdziale trzecim *Rodzina jako system* zdefiniowano system, jego cechy, omówiono zasadnicze tezy teorii systemów rodzinnych M.Bowena, w tym sposób rozumienia pojęcia dyferencjacja Ja i konstrukcję dyferencjacji Ja, które to pojęcie jest jednym z podstawowych w projekcie Doktorantki. Zostały także opisane mechanizmy regulacji napięcia w rodzinie – adaptacyjne i dezadaptacyjne związane z utrzymywaniem określonego dystansu emocjonalnego przez diadę małżeńską, konfliktami małżeńskimi, dysfunkcją małżonka i koncentracją na dziecku. Ten ostatni sposób regulacji napięcia wykracza poza granice podsystemu małżeństwa (triangulacja). Zostały także syntetycznie przedstawione dwa narzędzia służące ocenie nasilenia powyższych mechanizmów, a mianowicie *The Nuclear Family Functioning Scale* opracowana przez P.Klevera (2001) i *The Family Genogram Interview* autorstwa L.Platt i E.Skowron (2013). W rozdziale trzecim zaakcentowano znaczenie transmisji międzypokoleniowej w rodzinie obejmującej wzorce (mechanizmy) regulacji napięcia emocjonalnego i wybór partnera, co dostarczyło podstawy do podjęcia badań nad transmisją w systemie rodzinie nasilenia dyferencjacji Ja i jej związku ze wskazanymi mechanizmami.

W rozdziale czwartym zatytułowanym *Mechanizmy kształtowania dobrostanu psychicznego młodych dorosłych* Doktorantka skoncentrowała się na zagadnieniu związku między dwoma pojęciami - kluczowymi w modelu badań własnych, którymi są dobrostan psychiczny i dyferencjacja Ja. Na podstawie analiz teoretycznych i przeglądu doniesień z badań została szerzej rozpatrzona kwestia transmisji międzypokoleniowej dyferencjacji Ja w rodzinie nuklearnej i zarysowano udział mechanizmów regulacji napięcia w kształtowaniu dobrostanu psychicznego dziecka.

Podsumowując, konstrukcja i zawartość treściowa rozdziałów rozprawy stanowiących podstawę teoretyczną do badań własnych są satysfakcjonujące. Doktorantka dokonała trafnego wyboru teorii i modeli teoretycznych oraz wyników badań innych autorów wskazując z jednej strony – na potwierdzone ustalenia dotyczące związków między interesującymi ją zmiennymi

i mechanizmów nimi sterujących, a z drugiej strony – na niejednoznaczne lub rozbieżne wyniki eksploracji niektórych z omawianych konstruktów i związków.

Cele badań zostały wskazane w rozdziale piątym zatytułowanym *Problematyka badań własnych*. Celem głównym badań podjętych przez Doktorantkę była analiza (trzech) mechanizmów kształtowania dobrostanu psychicznego młodych dorosłych zgodnie z ujęciem teorii systemów rodzinnych Murraya Bowena (2004). W konsekwencji Doktorantka wskazała trzy cele swojej pracy: (1) rozpoznanie mechanizmu zależności poczucia dobrostanu młodych dorosłych od ich poziomu dyferencjacji Ja; (2) rozpoznanie pośredniego mechanizmu kształtowania dobrostanu młodych dorosłych poprzez transmisję poziomu dyferencjacji Ja u matki i ojca; (3) sprawdzenie jaka jest rola czterech mechanizmów regulacji napięcia w systemie rodziny w transmisji (podobieństwa) dyferencjacji Ja w systemie rodziny dwupokoleniowej: w kierunku od pokolenia rodziców do pokolenia dzieci.

Realizacja celu drugiego została oparta na analizie podobieństwa/odmienności stopni dyferencjacji Ja dorosłego dziecka i jego rodzica. Ponadto eksploracji poddano związek między mechanizmami regulacji napięcia w diadzie rodzicielskiej a poczuciem dobrostanu młodych dorosłych dzieci. Doktorantka założyła, że jest to związek pośredni (s.122) – poprzez dyferencjację Ja dorosłego dziecka (s.124). Z modelu badań własnych przedstawionego na rysunku 1 (s. 124) wynika, że zakładano także bezpośredni charakter tego związku. Ponadto sprawdzano także podobieństwo stopnia dyferencjacji Ja małżonków – rodziców młodego dorosłego. Nasuwa się pytanie dotyczące oczekiwanych/przewidywanych związków sposobu percepcji/oceny przez rodziców mechanizmów regulacji napięcia w ich diadzie. Na podstawie modelu Bowena założono zależność tych mechanizmów od stopnia dyferencjacji Ja żony (matki) i męża (ojca). W konsekwencji w modelu autorskim założono wielotorowe oddziaływanie stopnia dyferencjacji Ja matki i ojca na dobrostan psychiczny ich dorosłego dziecka: a) wpływ pośredni poprzez stopień dyferencjacji Ja dziecka w okresie wczesnej dorosłości; b) wpływ pośredni poprzez mechanizmy regulacji napięcia w diadzie (systemie triady np. w przypadku triangulacji (?)); c) złożony wpływ pośredni poprzez mechanizmy regulacji napięcia i ich oddziaływanie na stopień dyferencjacji Ja młodego dorosłego dziecka.

Doktorantka postawiła jedenaście pytań badawczych, odnośnie których nie znalazła w literaturze wystarczających podstaw do sformułowania hipotez badawczych i sześć hipotezy badawczych uzasadnionych przyjętymi podstawami teoretycznymi (przede wszystkim na gruncie koncepcji M.Bowena) i wynikami badań innych autorów. Większość pytań i hipotez

dotyczy zależności wprowadzonych do modelu badań własnych, a kilka odnosi się do znaczenia czynnika płci rodzica i młodego dorosłego dziecka dla zakładanych w modelu związków.

I tak, empirycznej weryfikacji poddano następujące hipotezy o różnym stopniu ogólności:

H1: *Niższy stopień dyferencjacji Ja młodego dorosłego jest związany z jego mniejszym poczuciem dobrostanu psychicznego.*

H2: *Stopień dyferencjacji Ja żony jest podobny do stopnia dyferencjacji Ja męża.*

H3: *Poziom dyferencjacji Ja dziecka jest podobny do poziomu dyferencjacji Ja jego matki oraz ojca, przy czym wyższy stopień zbieżności w tym zakresie dotyczy relacji matka–dziecko, aniżeli ojciec–dziecko.*

H4: *Mechanizm nadmiernej koncentracji na dziecku jest mediatorem związku między poziomem dyferencjacji Ja dziecka oraz matki i ojca, przy czym efekt ten jest silniejszy w grupie rodziców doświadczających wysokiego poziomu napięcia.*

H5: *Wysokie nasilenie mechanizmu nadmiernej koncentracji rodziców na dziecku jest związane z niższym poziomem dyferencjacji Ja dziecka w porównaniu do dyferencjacji Ja jego matki oraz ojca.*

H6: *Wyższe nasilenie mechanizmu nadmiernej koncentracji rodziców na dziecku jest związane z jego niższym poczuciem dobrostanu psychicznego.*

Doktorantka podjęła się także udzielania odpowiedzi na jedenaście poniższych pytań badawczych:

P1: *Czy związek między poziomem dyferencjacji Ja a poczuciem dobrostanu psychicznego jest zróżnicowany ze względu na płeć młodego dorosłego?*

P2: *Czy stopień podobieństwa w zakresie dyferencjacji Ja między dzieckiem a jego matką i ojcem jest różny dla młodych dorosłych kobiet i młodych dorosłych mężczyzn?*

P3: *Czy mechanizm, w którym poziom napięcia moderuje pośredniczącą rolę nadmiernej koncentracji na dziecku dla związku między poziomem dyferencjacji Ja dziecka oraz matki i ojca, jest różny dla młodych dorosłych kobiet i młodych dorosłych mężczyzn?*

P4: *Czy dystans emocjonalny, konflikty małżeńskie oraz dysfunkcja małżonka są mediatorami związku między poziomem dyferencjacji Ja matki i ojca oraz dziecka oraz czy efekt ten jest zróżnicowany ze względu na poziom napięcia doświadczanego przez rodziców?*

P5: *Czy mechanizmy, w których poziom napięcia moderuje pośredniczącą rolę dystansu emocjonalnego, konfliktów małżeńskich oraz dysfunkcji małżonka dla związku między poziomem dyferencjacji Ja dziecka oraz matki i ojca, są różne dla młodych dorosłych kobiet i młodych dorosłych mężczyzn?*

P6: *Czy znaczenie nadmiernej koncentracji rodziców na dziecku dla różnicy w zakresie stopnia dyferencjacji Ja - między dzieckiem a jego matką i ojcem - jest różne dla młodych dorosłych kobiet oraz młodych dorosłych mężczyzn?*

P7: *Czy wysokie nasilenie dystansu emocjonalnego, konfliktów małżeńskich oraz dysfunkcji małżonka jest związane z wyższym poziomem dyferencjacji Ja dziecka w porównaniu do dyferencjacji Ja matki oraz ojca?*

P8: *Czy znaczenie dystansu emocjonalnego, konfliktów małżeńskich oraz dysfunkcji małżonka dla różnicy w zakresie dyferencjacji Ja między matką i ojcem, a dzieckiem jest różne dla młodych dorosłych kobiet oraz młodych dorosłych mężczyzn?*

P9: *Czy związek między nasileniem mechanizmu nadmiernej koncentracji na dziecku a poczuciem dobrostanu psychicznego dziecka jest zróżnicowany ze względu na płeć młodego dorosłego?*

P10: *Jakie znaczenie dla dobrostanu psychicznego dziecka ma nasilenie mechanizmów dystansu emocjonalnego, konfliktów małżeńskich oraz dysfunkcji współmałżonka?*

P11: *Czy związek między nasileniem mechanizmów dystansu emocjonalnego, konfliktów małżeńskich oraz dysfunkcji współmałżonka a dobrostanem psychicznym dziecka jest zróżnicowany ze względu na płeć młodego dorosłego?*

Pytania i hipotezy są sformułowane poprawnie i dobrze osadzone w przywołanej literaturze przedmiotu oraz adekwatnie do zbudowanego modelu założonych związków pomiędzy badanymi zmiennymi.

W rozdziale szóstym *Metodologia badań własnych* zawarto charakterystykę osób badanych, narzędzi wykorzystanych do zebrania materiału oraz informację o procedurze badań i metodach analizy ilościowej zgromadzonych danych. Badaniami objęto stosunkowo dużą grupę 284 rodzin, lecz pełne dane uzyskano od 186 rodzin: 186 matek, 186 ojców i 186 ich

dzieci w okresie wczesnej dorosłości. Granice wczesnej dorosłości zostały określone poprawnie – wyznaczał je wiek od 20 do 35 lat.

Materiał badawczy został zebrany za pomocą trzech narzędzi kwestionariuszowych i dwóch ankiet socjodemograficznych. Ankiety konstrukcji własnej posłużyły do zebrania między innymi tak zwanych danych podstawowych. Ankiety zostały zamieszczone w dwóch załącznikach do rozprawy. Są to: Załącznik 1 – Ankieta socjodemograficzna dla młodych dorosłych i Załącznik 2 – Ankieta socjodemograficzna dla rodziców.

Ocenę nasilenia mechanizmów regulacji napięcia w rodzinie przeprowadzono za pomocą skali *The Family Genogram Interview (FGI)* (autorzy wersji oryginalnej: Platt, Skowron, 2013), która została zmodyfikowana w procesie adaptacji dokonanej przez Doktorantkę i występowała w tekście rozprawy pod nazwą *Skala Funkcjonowania Rodziny Nuklearnej SFR-N*. Narzędzie to uzyskało satysfakcjonujące współczynniki alfa Cronbacha. Trafność teoretyczną określono za pomocą GHQ-28 (*Kwestionariusz Ogólnego Stanu Zdrowia Goldberga GHQ-28*; Goldberg, 1972; w polskiej adaptacji Makowskiej i Merecz, 2001), SPR (*Skala Postaw Rodzicielskich*; M.Plopa, 2008) i DSI-R (*Differentiation of Self Inventory Revised*; Skowron, Friedlander, 1998; Skowron, Schmitt, 2003; w polskiej adaptacji Kriegelewicz, 2008) oraz DAS (*Dyadic Adjustment Scale* (DAS; Spanier, 1976; w polskiej adaptacji Cieślaka, 1989).

Narzędziem wykorzystanym do zebrania danych dotyczących dyferencjacji Ja był kwestionariusz DSI-R (*Differentiation of Self Inventory Revised*; Skowron, Friedlander, 1998; Skowron, Schmitt, 2003; w polskiej adaptacji Kriegelewicz, 2008), który zastosowano także do określenia trafności *SFR-N*.

Narzędziem zastosowanym do pomiaru wymiarów poczucia dobrostanu psychicznego był kwestionariusz MHC-SF (*Mental Health Continuum - Short Form*; Keyes, 2009; w polskiej adaptacji Karaś, Ciecucha i Keyesa, 2014). W ten sposób zostały zebrane dane dotyczące ocen poczucia dobrostanu emocjonalnego, psychologicznego i społecznego oraz ogólnego wskaźnika poczucia dobrostanu.

Dobór narzędzi oceniam jako trafny ze względu na problem i testowane zależności. Jednak Doktorantka nie załączyła zastosowanych narzędzi (z wyjątkiem dwóch ankiet socjodemograficznych). Przedstawiła złożoną, żmudną procedurę adaptacji, która w istocie doprowadziła do zbudowania narzędzia zasługującego na miano autorskiego. Niestety nie zostało ono zaprezentowane, podobnie jak pozostałe dwa. To uniemożliwia między innymi przeprowadzenie analizy treści itemów, co może mieć znaczenie dla rezultatów analiz statystycznych. Szkoda, że Doktorantka pominęła przedstawienie narzędzia *SFR-N* (i pozostałych

dwóch), a jest to ważny punkt w projekcie. Adaptacja lub zbudowanie własnego narzędzia może podnieść wartość rozprawy doktorskiej.

Rozdział siódmy rozprawy zawiera analizę wyników badań. Wykorzystano zarówno podstawowe testy statystyczne, jak i złożone metody, dzięki którym możliwe było zweryfikowanie hipotez i udzielenie odpowiedzi na pytania badawcze. Doktorantka wykazała się sprawnością w prowadzeniu zaawansowanych analiz ilościowych. W związku ze sposobem analizy ilościowej danych mam prośbę do Doktorantki o przedstawienie sposobu wnioskowania na podstawie jednego z wykresów przedstawiających wyniki analiz powierzchniowych (rys. 17 – 24).

Rozdział ostatni, ósmy, zawiera dyskusję wyników badań. W kolejnych punktach Doktorantka ustosunkowuje się do rezultatów analiz ilościowych przedstawionych w rozdziale poprzedzającym i podejmuje trud ich wyjaśnienia i przedyskutowania nawiązując do zagadnień i badań referowanych w pierwszych czterech rozdziałach rozprawy. Na tej podstawie można uznać, że cel jakim było poszukiwanie mechanizmów odpowiedzialnych za kształtowanie poczucia dobrostanu osób w okresie wczesnej dorosłości został zrealizowany. Rezultaty analiz umożliwiły poznanie „wzorców kształtowania dobrostanu psychicznego współczesnych młodych ludzi” (s.256), które są osadzone w ramach koncepcji stworzonej przez M.Bowena. Udało się zweryfikować trzy mechanizmy kształtowania poczucia dobrostanu u młodych dorosłych: (i) zależności poczucia dobrostanu od stopnia nasilenia podstawowego dyferencjacji Ja młodego dorosłego; (ii) proces międzypokoleniowego przekazu / „pionowej” transmisji wewnątrz systemu rodziny stopnia dyferencjacji Ja; (III) roli sposobów/mechanizmów regulacji napięcia w rodzinie w transmisji stopnia dyferencjacji Ja i kształtowaniu poczucia dobrostanu psychicznego. Doktorantka zwraca uwagę na szczególne znaczenie jednego z mechanizmów regulacji napięcia w systemie, który przejawia się nadmierną koncentracją na dziecku. Interesujące ustalenia zostały poczynione dla znaczenia czynnika płci w transmisji stopnia dyferencjacji Ja i jej efektywności w kształtowaniu poczucia dobrostanu, w tym jego wymiaru społecznego. Ustalenia z badań wskazują między innymi na szczególne znaczenie relacji ojca i dziecka w kształtowaniu struktur psychologicznych młodych ludzi.

Dyskusję oceniam jako rzetelną i proponującą interesujące wyjaśnienia rezultatów badań.

Dobór literatury jest w pełni adekwatny do problematyki badawczej. Cenne, że dokonano wnikliwego przeglądu literatury anglojęzycznej i polskiej pod kątem rozważanych problemów teoretycznych, metodologii badań i analizy danych empirycznych.

Strona redakcyjna rozprawy jest w zasadzie poprawna. Praca nie jest jednak wolna od błędów. Występują błędy interpunkcyjne (przecinki przed spójnikiem „a”- np. „ Wyniki analiz potwierdziły związek między stopniem dyferencjacji Ja młodych dorosłych, a ich poczuciem dobrostanu psychicznego” – s. 8). Niektóre terminy użyte w pracy budzą moje zastrzeżenia – jednym z nich jest termin „transfer”: „Dobrostan psychiczny a transfer w dorosłość” (s. 42 (i inne strony)). Transfer sugeruje podejście przedmiotowe bądź bierność, bezwolność – jest się transferowanym / podlega się transferowi. Z kontekstu domyślam się, że Doktorantka miała na myśli przejście (rozwojowe) do kolejnego okresu rozwojowego. Sporadycznie występują błędy w zapisie nazwisk (np. Dener, s. 32). Jedna z uwag dotyczy także zamiennego stosowania terminów (pojęć?) dobrostan psychiczny i poczucie dobrostanu (np. s. 124):

„ 5.2. Pytania i hipotezy badawcze

Dyferencjacja Ja a dobrostan psychiczny

H1: *Niższy stopień dyferencjacji Ja młodego dorosłego jest związany z jego mniejszym poczuciem dobrostanu psychicznego.”*

Przytoczone powyżej zdania upoważniają mnie do postawienia prośby o podanie przyjętego w pracy sposobu rozumienia badanej zmiennej: poczucie dobrostanu psychicznego/dobrostan psychiczny.

W mojej ocenie wyżej zasygnalizowane błędy (interpunkcyjne, językowe) lub pewne uproszczenia nie obniżają wartości merytorycznej pracy. Te ostatnie można zrozumieć w związku z brakiem jednoznacznych ustaleń w literaturze przedmiotu co do niektórych wprowadzonych do modelu konstruktów.

Reasumując, Pani mgr Anna Józefczyk w rozprawie doktorskiej wnosi empiryczny wkład do wiedzy dotyczącej psychologicznych czynników znaczących dla poczucia dobrostanu psychicznego młodych dorosłych, które to czynniki osadzone są w systemie rodziny. Punktem wyjścia do zbudowania przez Doktorantkę modelu badań własnych były poglądy Murraya Bowena (1978) dotyczące systemu rodziny, mechanizmów regulujących napięcie w tym systemie, różnicowania i centralnego konstruktu jakim jest *dyferencjacja Ja*. W konsekwencji Autorka – poszukując uwarunkowań i mechanizmów kształtujących dobrostan psychiczny młodych dorosłych włączyła w pole własnych eksploracji takie czynniki, jak dyferencjacja Ja młodego dorosłego i jego obojga rodziców oraz ich podobieństwo, dezadaptacyjne

procesy/mechanizmy regulacji napięcia w diadzie małżeńskiej, w tym także proces obejmujący dziecko. Złożoność przyjętego modelu badań i sposobu analizy ilościowej oraz interpretacji wyników wynika między innymi ze współzależności systemów rodziny nuklearnej i systemu rodziny pochodzenia oraz jej podsystemów oraz zakładanej transmisji pomiędzy tymi systemami, jak i ich związków z systemami wyższego rzędu, w tym systemem społeczno-kulturowym (in. makrosystem). Na stopień skomplikowania analizy oddziałują także osadzenie rozpoznanych dezadaptacyjnych mechanizmów regulacji napięcia w systemie rodziny, gdyż trzy z czterech obejmują diadę małżeńską, a jeden mechanizm obejmuje także dziecko (tu: młodego dorosłego, czyli jeden z subsystemów w rodzinie dwugeneracyjnej). Należy podkreślić, że wszystkie procesy zachodzące w systemie rodziny, współzależność mechanizmów w nim działających, zmiany struktury systemu mają wymiar temporalny i zachodzą w kontekście ekologicznym/kulturowym. Założenie o podejściu systemowym oznacza, że w istocie wszystkie mechanizmy mogą/muszą (jeśli występują) uruchamiać zmiany we wszystkich podsystemach (i całym systemie) i podlegają transmisji. Na obecnym etapie zaawansowania metodologii w naukach społecznych możliwości zrealizowania badań zgodnie z założeniami podejścia systemowego są ciągle ograniczone. Jednak Doktorantka, mając tego świadomość, podjęła się analizy ilościowej danych, co pozwoliło jej przybliżyć się do rozpoznania kilku interesujących zależności w systemie rodziny dwugeneracyjnej znaczących dla struktur psychologicznych młodego dorosłego, w tym transmisji międzygeneracyjnej stopnia dyferencjacji Ja (rozpoznano kierunek zgodny z kulturą postfiguratywną – chociaż założenie o zależnościach cyrkularnych do pewnego stopnia ogranicza takie pojmowanie kierunkowości transmisji), związków dyferencjacji Ja z różnymi aspektami dobrostanu psychicznego, udziału w powyższej transmisji nieadaptacyjnych mechanizmów regulacji napięcia w diadzie (i w triadzie) oraz zróżnicowanej roli czynnika płci rodzica i płci dziecka - młodego dorosłego. Wnioskowanie o charakterze bezpośrednim lub pośrednim niektórych zakładanych związków było w niektórych problemach szczegółowych oparte na stopniu podobieństwa (lub różnicy) wskaźników badanych zmiennych. W analizie statystycznej wykorzystano zarówno miary podstawowe, jak i bardzo zaawansowane: wartości średnie, mediana, odchylenie standardowe, testy różnic, test różnic chi-kwadrat, współczynniki korelacji liniowej r Pearsona, analizę moderacji (przyjęty moderator: płeć dziecka), confirmacyjne analizy czynnikowe z wykorzystaniem równań strukturalnych, analizy powierzchniowe. Doktorantka wykazała się kompetencjami w zakresie prowadzenia analiz statystycznych. Zebrane dane i rozpoznane związki zostały szczegółowo przedyskutowane w rozprawie w odniesieniu do wyników innych badaczy i przyjętych podstaw teoretycznych.

Sposób wyjaśnienia uzyskanych rezultatów jest bardzo satysfakcjonujący i wskazuje na znajomość literatury przedmiotu oraz zdolność do krytycznej analizy rezultatów badań wcześniejszych dostępnych w literaturze przedmiotu, jak i badań własnych.

Generalnie model założony „na wejściu” uzyskał potwierdzenie empiryczne. Rezultaty badań Doktorantki pozwoliły jej na sformułowanie satysfakcjonujących odpowiedzi na większość postawionych pytań i weryfikację hipotez, ale też dostarczyły podstaw do postawienia kolejnych pytań – co także stanowi o wartości zrealizowanego projektu. Problem wymaga kontynuowania badań - czego Doktorantka jest świadoma - wskazując dalszy kierunek eksploracji.

Złożoność przedmiotu badań narzuciła także pewne ograniczenia, na które wskazała sama Autorka rozprawy. Jednym z ograniczeń było objęcie badaniami systemów rodzin, które – zgodnie ze złożoną deklaracją - nie doświadczały w ostatnim roku (przed badaniem) silnych trudności relacyjnych, a główny problem wiązał się trudnościami separacyjnymi odczuwanymi przez rodziców i młodego dorosłego. Ograniczenie to zostało uwzględnione w interpretacji rezultatów badań, którą przeprowadziła Doktorantka. W przypadku kontynuowania badań w tym obszarze warto by było rozważyć możliwość uchwycenia kształtowania się testowanych związków w czasie.

Wskazane zostały także możliwości praktycznego wykorzystania rezultatów badań, przede wszystkim w pracy terapeutycznej - zgodnie z podejściem systemowym, a także w terapii indywidualnej młodego dorosłego ukierunkowanej na efektywne przejście do etapu umożliwiającego podjęcie kolejnych wyzwań rozwojowych, czy to definiowanych poprzez kategorie zadań rozwojowych lub oczekiwań społecznych, czy poprzez poczucie niezależności - bez poczucia winy wobec starszej generacji i/lub bez lęku przed utratą niezależności w związku z wejściem w relację intymną.

Konkluzja

Autorka dysertacji wykazała się kompetencjami w zakresie tworzenia teoretycznej perspektywy badawczej, będącej podstawą projektowania badań, formułowania problemu badawczego, hipotez badawczych i doboru technik badawczych, analizy ilościowej i jakościowej wyników badań oraz ich dyskusji, a także samokrytycznym podejściem do efektów własnej pracy i tworzenia perspektywy dalszej eksploracji naukowej w interesującym ją obszarze.

Kandydatka do stopnia doktora Pani mgr Anna Józefczyk – przedstawiła w rozprawie oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazała się wiedzą teoretyczną w dyscyplinie oraz kompetencjami niezbędnymi dla prowadzenia pracy naukowej.

Przedstawiona do recenzji dysertacja doktorska przygotowana przez mgr Annę Józefczyk spełnia wymagania określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 roku wraz z późniejszymi zmianami Dz. U. z 2016 r., poz. 882 i 1311, art 13.1.

Wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Anny Józefczyk do dalszych etapów postępowania

.....

dr hab. Hanna Liberska, prof. uczelni

Bydgoszcz, 15.03.2021 r.